

דרכי הסתייגות היהדות מן הנצרות

כורש הרצל גורדון

אף על פי שהמושג "ברית חדשה" מצוי בתנ"ך, אין היהודים גורסים את המונח הזה כרעיון שתופס את היהדות מפני שהנוצרים שאלוהו וכיבדוהו עד כדי לקרוא לספרי קדשם "הברית החדשה". העובדה הזאת איננה יוצאת מהכלל. אדרבה הכלל הוא דוקא: היהודים מוותרים על ערכי ירושתם שהנוצרים שואלים מהם, מדגישים, מקדשים ומאמצים אותם.

מובן מאליו שיש ערכים מכובדים ומקובלים על כל העולם, על בני ברית ועל שאינם בני ברית. היתכן שהיהודים יולולו, חלילה, באזהרות כגון "לא תרצח" או "לא תגנוב" למרות שהנוצרים מודים בהן?

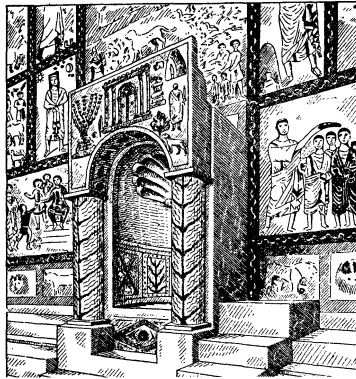
כתלי בית הכנסת היהודי הקדום בדורה אירופוס (מהמאה השלישית לפי הספירה) מקושטים בציורים שנושאים סיפורי התנ"ך. בית הכנסת הזה קדום לכנסיות הנוצריות בדורה אירופוס. מכאן שהאמנות הדתית של הנוצרים שאולה מהיהודים. מובן מאליו שאין הדברים אמורים על אמנות בכלל, אלא על הציורים הנוגעים לכתבי הקדש על כתלי המקדשים. שוב אנו רואים שהיהודים ויתרו על אחד מערכי תרבותם מפני שהנוצרים שאלוהו, אימצוהו ופתחוהו לעילוי דתם.

אנו מוצאים, איפוא, שבתקופת הרומאים והביזנטינים, בארץ ישראל וגם בחוץ לארץ, היו תמונות מקשטות בתי הכנסת היהודיים, אבל בימי הביניים ועד תחילת התקופה המודרנית האמנות היהודית הדתית מצומצמת מאד, כדי כך, עד שתגלית בית הכנסת הקדום בדורה אירופוס לפני כשישים שנה הפתיעה את כל העולם, וביחוד את היהודים.

הנוצרים שאלו כמוֹכֵן את מנהג הטבילה מהיהודים והעלו את חשיבותו. ואף כי שולטים דיני הטבילה ביהדות בטקס הגיור, למשל, ובפרט בקשר לטהרת המשפחה, רואה העולם את הטבילה כעיקר בהווי הדתי של הנוצרים.

בימי קדם כרעו היהודים בהתפללם. ישעיהו² ודניאל³ מזכירים אותנו שאבותינו כרעו בזמן תפילתם. כידוע, הנוצרים הדגישו את הכריעה בעבודתם. בכנסיות נוצריות רבות, יש ספסלי כריעה בין הרהיטים. ולהפך, היהודים לעומתם צמצמו את תפקיד הכריעה בחיי הדת.

(1) למשל ירמיהו ל"א. ל"א. (2) ישעיהו מ"ה, כ"ג. (3) דניאל ו', י"א.

רישום קיר עם ארון־קודש של בית־הכנסת בדורא־אורופוס

התגליות בסביבות ים המלח אחרי מלחמת העולם השניה הפתיעונו מכמה בחינות. ראשית־כל המוסד של מנזרים יהודים היה זר מאד לנו. "היחד" (במובן קהל דתי נפרד מהחברה הכללית) היה מוסד יהודי במקומות כמו קומרן לפני הַנָּסֵד כל מנזר נוצרי. אך מפני שהנוצרים שאלו ופיתחו את מוסד המנזרים, דחוהו היהודים ולא הניחו מקום למוסד כזה בהווי הדתי שלהם.

אנו רגילים לראות את הספרים שחוברו על סדר חייהם של המנזרים כסוג ספרות נוצרית. אבל "החוק של ברוך הקדוש" ("The Rule of Saint Benedict") שייך לאותו סוג הספרות שעליו נמנה "סרך היחד"⁴ מקומרן, כלומר החוק של חיי תושבי המנזר היהודי בקומרן. ברוך הקדוש חָבַר את חוקי המנזר במאה השישית אחרי הספירה. "סרך היחד" מקומרן קודם לו בשש מאות שנה. סרך היחד וחוק ברוך זהים לעתים כה קרובות עד שאין ספק כי אמנם קיימת זיקה ביניהם. היות והחוק היהודי קודם לחוק הנוצרי, ברור שהמנזרים היהודים וחוקי חייהם השפיעו על ברוך, ואחריו על המנזרים הנוצרים בכלל. כיצד? הנוצרים במצרים היו בין הראשונים להמשיך מוסד המנזרים שנשאל מהיהודים. הירונימוס הקדוש (Saint Jerome), שמת בארץ־ישראל בשנת 421, תרגם ללטינית את החוק שהאב המצרי פחומיוס (Pachomius), שמת בשנת 346, חָבַר כדי לארגן את המנזרים שיסד במצרים. כנראה שהנוצרים הקדומים במצרים שאלו את מוסד המנזרים מהיהודים יחד עם ספרי החוקים של חיי המנזרים. פחומיוס, הוא הנוצרי הראשון הידוע לנו, שחיבר חוק כזה בשביל נוצרים; וברוך, הוא

4) *The Holy Rule of Our Most Holy Father Benedict*, translated from the Latin by Rev. Baniface Verheyne, 8th ed., Atchison, Kansas, The Abbey Student Press, 1935

ה) המקור העברי נמצא ב, Die Texte aus Qumran, Manich; Kosel-Verlag, 1964. Eduard Lohse

הראשון להעניק ספר כזה למערב. מסתבר, לכן, שמקור חוקי חיי המנזרים, יהודי הוא, אף כי בינתיים היהודים זנחו את מנזריהם ומוסד זה נעלם לגמרי מחיי הדת של ישראל. כן גם לא שמרו על ספרי חוקי חיי המנזרים.

ישוע הנוצרי לא היה שומר שבת.⁶ הוא היה אומר: השבת ניתנה בשביל בני אדם, ולא להפך. בעיני הפרושים ישוע היה מחלל שבת. יתכן שהיהודים החמירו ביותר בדיני השבת והוסיפו דקדוקים וסייגים רבים בגלל זלזולם של הנוצרים ביום הקדוש הזה.

ישוע גם לא שמר ביותר את המצוות הנוגעות לכשרות.⁷ הוא היה אומר: כל מה שיוצא מהפה מְטָמא ולא כל מה שנכנס לפה. שוב: לא זו בלבד שהנוצרים לא השפיעו על היהודים לצמצם בדיני הכשרות, אלא להפך — הכשרות הפכה לגורם מפריד עיקרי בין שתי הדתות.

מזמן הברית החדשה ובמשך כל תולדות הנצרות, הדגישו הנוצרים את האמונה בתור שער ההצלה. בשבילם יש ערך למעשים טובים וגם לחנוך דתי. אבל לפי הנצרות אמונה פשוטה בישוע מספיקה להציל את הנוצרים בלי מעשים טובים ובלי תלמוד תורה. וְדאי יש נוצרים ידועי שם בכל הדורות שהם תלמידי חכמים או בעלי מעשים טובים, אבל דרכם לגן עדן פתוח להם אך ורק בגלל אמונתם ולא בזכות מעשיהם ותורתם.

המצב שונה אצל היהודים. מובן מאליו, שעל היהודים להאמין באלהים ולהרבות במעשים טובים. אך אין כבוד לא בעולם הזה ולא בעולם הבא בלי תורה. מתחילת תקופת חז"ל וכמעט עד היום, רוב גדולי ישראל הם תלמידי חכמים, כלומר — ממשיכים במסורת של "עם הספר". בנצרות יש כמה קדושים שלא היו תלמידי חכמים. בלי שום ספק שהעלאת ערך לימוד התורה ומקומו הנרחב ביהדות במשך אלפיים השנה האחרונות התפתח במידה רבה בניגוד לעיקרון הנוצרי שההצלה תלויה באמונה בלבד, ולא בתלמוד תורה. פתגמים כגון "לא עם הארץ חסיד"⁸ או "תלמוד תורה כנגד כלם" הם אופייניים ליהדות ובשום אופן אינם עולים עם תורת הנצרות.

היהודים לא פתחו אמנות גבוהה בכתי הכנסת שנוכל להשוות להאמנות המצויינת בכנסיות הנוצריות המפורסמות, בגלל הכוונה לסטות מדרך הנוצרים ככתוב: בחוקותיהם לא תלכו וכו'. ואם היהודים נשארו בכל הדורות עם הספר ומדקדקים בדיני השבת, הכשרות, וברית-מילה, הרי אין זה אלא מפני שהנוצרים לא ראו את המצוות האלה כאבני-פינה של פולחנם.

ניריווק אוניברסיטה

(6) מרקוס ב': כ"ג — כ"ח. (7) מרקוס ז': ט"ו — כ"ג. (8) אבות ב', ו'.